«So‘z mulki»

— adabiy kecha ssenariysi

Ona tili va adabiyot — fan kechasi, haftalik va bellashuv

5–11-sinf o‘quvchilari, ustozlar va ota-onalar uchun

Davomiyligi: 50 daqiqa atrofida

Bu ssenariy ona tili va adabiyotga bag‘ishlangan adabiy kecha bo‘lib, 50 daqiqa atrofida davom etadi. Uch kitob — uch eshik lavhasi, «So‘z sandig‘i» o‘yini, «Ikki yo‘lovchi» sahna ko‘rinishi va o‘quvchilar ijodidan namunalar bor.

Agar ssenariy foydali bo‘lsa, uni hamkasblaringiz bilan o‘qituvchilar guruhlarida ham ulashing. Bayram va tadbirlar uchun yana ko‘plab ssenariylarni baxtiyor.uz saytidan topishingiz mumkin.

Shu to‘plam sahifasi: https://baxtiyor.uz/ona-tili-adabiyot-ssenariy/

«Senariylar to‘plami» bo‘limi: https://baxtiyor.uz/oqituvchilar-uchun-hamma-narsa/senariylar-to-plami/

«So‘z mulki» — adabiy kecha ssenariysi

MAQSAD

O‘quvchilarda ona tili va adabiyotga mehr uyg‘otish; so‘zning qadri, kitobxonlik va notiqlik ko‘nikmalarini namoyish etish; mumtoz va zamonaviy adabiyotga qiziqishni jonlantirish; tilni asrash mas‘uliyatini tarbiyalash.

ISHTIROKCHILAR

Ikki boshlovchi (8–11-sinf o‘quvchilari), maktab direktori yoki o‘rinbosar, ona tili va adabiyot o‘qituvchilari, she‘r va sahna ishtirokchilari (5–11-sinf), maktab ansambli yoki yakkaxon qo‘shiqchi, ota-onalar va mehmonlar.

JIHOZLAR

Adabiy kecha ruhida bezatilgan zal: sahna, mikrofon, ekran va proyektor, «So‘z mulki» yozuvi, yozuvchi va shoirlar portretlari, o‘quvchilarning insho va she‘rlaridan tashkil etilgan kichik ko‘rgazma, «So‘z sandig‘i» (ichida kartochkalar), uchta kitob (xalq og‘zaki ijodi, mumtoz adabiyot, zamonaviy nasr), gullar.

TADBIR REJASI

Ochilish va tabrik — 6 daqiqa. She‘r va qo‘shiq — 8 daqiqa. «Uch kitob — uch eshik» lavhasi — 8 daqiqa. «So‘z sandig‘i» o‘yini — 7 daqiqa. «Ikki yo‘lovchi» sahna ko‘rinishi — 8 daqiqa. O‘quvchilar ijodidan namunalar — 8 daqiqa. Yakun — 5 daqiqa. Jami: 50 daqiqa atrofida.

O‘QITUVCHI UCHUN ESLATMA

Bu kecha 21-oktabr — o‘zbek tiliga davlat tili maqomi berilgan kun (1989-yil) arafasida ham, fan haftaligida ham o‘tkazilishi mumkin. Sahna matnlarini o‘quvchilarning yoshiga moslab qisqartirish mumkin, lekin she‘rlarni bo‘g‘inlab o‘qitib, ohangini saqlang. «So‘z sandig‘i»dagi iboralarni oldindan sinab ko‘ring: noaniq yoki bahsli so‘zlarni qo‘ymang. Ijod namunasini o‘qiydigan o‘quvchilarni ixtiyoriy tanlang, uyatchan bolani majburlamang. Musiqa tavsiyasi: kirishda mayin cholg‘u kuy, she‘rlar orasida qisqa pauza, sahna ko‘rinishida sokin fon, yakunda ona tili haqidagi qo‘shiq.

TADBIRNING BORISHI

(Mayin cholg‘u kuy. Zalga mehmonlar o‘tiradi. Sahna yoritiladi.)

1-boshlovchi: Assalomu alaykum, hurmatli ustozlar, qadrli ota-onalar, aziz do‘stlar!

2-boshlovchi: Bugun bu zal — so‘z mulki. Bu yerda harf, bayt va hikoya mehmon. Bugun biz ona tilimizning qadrini birga eslaymiz.

1-boshlovchi: So‘z — insonning eng qadimgi boyligi. U uy qurmaydi, lekin uysiz qolgan qalbni isitadi. U non pishirmaydi, lekin nonni bo‘lishishni o‘rgatadi.

2-boshlovchi: Tabrik so‘zi uchun maktabimiz rahbariyatiga so‘z beriladi.

(Direktor yoki o‘rinbosar qisqa tabrik aytadi: til va adabiyot haftaligi yoki kecha maqsadi, o‘quvchilar ijodiga hurmat.)

1-LAVHA. SHE’R VA QO‘SHIQ

1-boshlovchi: Kechamizni o‘quvchilarimiz she‘ri bilan ochamiz.

1-o‘quvchi (she‘r):

Agarchi so‘z zavqin surmoq istasang,
O‘zbek tili degan ummonda suz:
Unda har ibora – ilohiy jarang,
Undagi har bir so‘z – nurafshon yulduz.

(Jumaniyoz Jabborov, «O‘zbek tilim» she‘ridan)

2-o‘quvchi (she‘r):

Ona tili ori, g‘ururi
Asrlardan sado beradi.
Navoiydan so‘z ayta turib,
Tilga Bobur kelaveradi.

(Sa‘dulla Hakim, «Navoiy va Bobur» she‘ridan)

(Maktab ansambli yoki yakkaxon ona tili, Vatan yoki kitob haqidagi qo‘shiq ijro etadi.)

2-LAVHA. «UCH KITOB — UCH ESHIK»

2-boshlovchi: Sahnamizda uchta kitob turibdi. Har biri — bir eshik. Eshikni ochgan o‘quvchi shu kitobning ovozini eshittiradi.

(Uch o‘quvchi kitoblarni oladi.)

3-o‘quvchi (xalq og‘zaki ijodi kitobi bilan):

Men — ertak, maqol va doston eshigiman. Menga quloq tutgan bola ajdodlarining ovozini eshitadi. «Ilm o‘rganganni toshga o‘y, o‘rganmaganni qoshga o‘y» degandek, xalq hikmati bizni hali ham o‘qitadi.

4-o‘quvchi (mumtoz adabiyot kitobi bilan): Men — Navoiy, Bobur, Mashrab eshigiman. 1441-yilda Hirotda tug‘ilgan Alisher Navoiy «Xamsa»si bilan o‘zbek so‘zini dunyoga tanitdi, «Muhokamat ul-lug‘atayn»da esa turkiy tilning boyligini isbotladi. Shu eshikdan kirgan kishi so‘zning salohiyatini tushunadi.

5-o‘quvchi (zamonaviy nasr kitobi bilan): Men — Qodiriy, Oybek, Cholpon va bugungi qalamkashlar eshigiman. Abdulla Qodiriyning «O‘tkan kunlar» asari o‘zbek romanchiligining poydevori bo‘ldi. Bu eshikdan kirgan o‘quvchi o‘tmishni ham, o‘zini ham ko‘radi.

1-boshlovchi: Uch eshik ham ochiq. Qaysi biriga birinchi bo‘lib kirsangiz ham, chiqishda ona tilingiz yanada boyib qoladi.

3-LAVHA. «SO‘Z SANDIG‘I» O‘YINI

2-boshlovchi: Endi zalni ham gapirtiramiz. Mana bu sandiqda so‘z va iboralar bor. Ishtirokchi kartochkani o‘qiydi, zal esa shu so‘zning ma‘nosini, sinonimini yoki qaysi asardan ekanini aytadi.

O‘yin qoidasi: boshlovchi 6–8 ta kartochkani ketma-ket ochadi. Javobni bilgan mehmon qo‘lini ko‘taradi. To‘g‘ri javobdan so‘ng boshlovchi qisqa izoh beradi. Bahsli holda ona tili o‘qituvchisi hal qiluvchi so‘z aytadi.

(Kartochkalar namunasi.)

— «Xamsa» so‘zi arabchada nima ma‘noni bildiradi? (Besh, beshlik.)

— «O‘tkan kunlar»dagi Otabekning tug‘ilgan shahri qaysi? (Marg‘ilon.)

— «Ko‘ngil» so‘zining sinonimlaridan bittasini ayting. (Qalb, yurak, dil.)

— «Til — el ko‘zgusi» maqolining ma‘nosini bir gap bilan tushuntiring.

— «G‘azal» nima: dostonmi, kichik she‘riy janrmi, yoki ertakmi? (She‘riy janr.)

4-LAVHA. «IKKI YO‘LOVCHI» SAHNA KO‘RINISHI

1-boshlovchi: Endi kichik sahna. Ikki yo‘lovchi bir chorrahadan o‘tadi. Ulardan biri shoshqaloq, ikkinchisi esa so‘zning qadrini biladi.

(Ikki o‘quvchi sahnaga chiqadi. Birinchisi sumkasini tashlab, ikkinchisi kitob ushlab.)

Shoshqaloq: Yo‘qolsin bu kitoblar! Imtihon o‘tdi, endi nima kerak? So‘z — shunchaki ovoz. Men televizor va telefon bilan ham gaplashaman.

Kitobxon: Telefoning ham so‘z bilan ishlaydi. Televizoring ham. Sen «kerak emas» deganing o‘sha narsa — o‘zingning ovozing.

Shoshqaloq: Farqi yo‘q-ku. Hamma tushunadi, bo‘ldi.

Kitobxon: Tushunishning ham darajasi bor. «Non ber» desang, non berishadi. Lekin «rahmat» desang, odam o‘zgaradi. «Kechirasiz» desang, janjal so‘nadi. «Ona» desang, butun umr javob qaytadi. Bularni faqat ona tilingda to‘liq his qilasan.

Shoshqaloq: Yaxshi, yaxshi... Lekin she‘r nima beradi?

Kitobxon: She‘r senga bir kishining yuragini ochib beradi. Navoiy bir baytida shunchalik narsa siqib sig‘dirganki, uni bir umr o‘qiysan. Agar tilni yo‘qotsang, o‘sha bayt ham senga begona bo‘lib qoladi.

Shoshqaloq (kitobni oladi): Unda... shu kitobni menga ham ber. Avval bir sahifadan boshlayman.

Kitobxon: Boshlashning o‘zi — katta ish. Qani, birga o‘qiylik.

(Ikkovi kitobni varaqlab, ta‘zim qiladi. Qarsaklar.)

5-LAVHA. O‘QUVCHILAR IJODIDAN NAMUNALAR

2-boshlovchi: Endi so‘z mulkining yosh egalari — o‘z she‘ri, inshosi yoki hikoyasini o‘qiydigan o‘quvchilarimiz.

(2–4 o‘quvchi o‘z ijodidan qisqa parcha o‘qiydi. Har biridan keyin qisqa olqish. Matnlar oldindan tanlanadi, hajmi bir daqiqadan oshmasin.)

1-boshlovchi: Bu ovozlar bugun kichkina ko‘rinishi mumkin. Ammo har bir katta qalam ana shunday birinchi sahifadan boshlangan.

YAKUN

2-boshlovchi: Hurmatli mehmonlar! 1989-yil 21-oktabrda o‘zbek tiliga davlat tili maqomi berilgan. Bu sana — tilimiz uchun muhim kun. Lekin tilning qadri faqat bir kunda emas, har kuni — darsda, uyda, yo‘l-yo‘lakay so‘zlashganimizda bilinadi.

6-o‘quvchi (she‘r):

Bugun til bayrami – bo‘laylik xurram,
Oliy maqomdagi tilimiz uchun!
Tili bilan inson aziz, mukarram,
Jonimiz baxshida elimiz uchun!

(Normurod Narzullayev, «Til bilan inson aziz» she‘ridan)

1-boshlovchi: Aziz do‘stlar! Ona tilingizni toza saqlang, kitobni qo‘lingizdan tushirmang, o‘z fikringizni aniq va odob bilan ayting. Kechamiz yakuniga yetdi. Barchangizga rahmat!

(Yakuniy qo‘shiq yoki tantanali kuy. Mehmonlar ko‘rgazma bilan tanishadi.)

KECHADAN KEYIN

O‘quvchilar ijodidan eng yaxshi namunalarni maktab devoriy gazetasi yoki kutubxona burchagiga osib qo‘ying. Hafta davomida har bir sinfda «Men sevib o‘qigan asar» daftarchasini yuritish mumkin: qisqa taassurot, sevimli jumla va nima uchun yoqqani.